

שהייה והטמנה בשיטת רש"י

לאחר שסקרנו באריכות את היסודות השונים והשיטות השונות בסוגיות שהייה והטמנה, ראוי להקדיש מבט ממוקד יותר לשיטתו היחודית של רש"י בסוגיות אלו.

שנינו במשנה העוסקת באיסור השהייה:

כירה שהסיקה... לא יתן עד שיגרוף. (לו ע"ב)

וברש"י שם:

עד שיגרוף – הגחלים, משום דמוסיף הבל.

רבים מן הראשונים תמהו על דבריו של רש"י, ובדבריהם ניתן למצוא שלוש קושיות מרכזיות:

1. מצינו איסור מחמת הוספת הבל רק ביחס להטמנה ולא ביחס לשהייה, ומהיכן הסיק רש"י שטעם זה הוא גם הסיבה לאיסור שהייה?
2. גם אם נניח ששהייה אסורה מחמת היותה מוסיפה הבל לקדירה, כירה גרופה וקטומה עדיין מוסיפה הבל יותר מכמה דברים השנויים במשנה שאסור לשהות עליהם קדירה, ואם כן מדוע מותר לשהות קדירה על גבי כירה כזו?
3. כיצד נסביר את שיטת חנניה ש"משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום" (לו ע"ב) – הרי לשיטת רש"י גם הטמנה וגם שהייה אסורות מחמת היותן מוסיפות הבל לקדירה ולא מסתבר שחנניה מתיר גם הטמנה בדבר המוסיף הבל וחולק על משניות מפורשות?

השיטה הרווחת ברבים מן הראשונים היא שלשיטת רש"י שהייה והטמנה חד הן. דהיינו, לשיטת חכמים דשהייה אסורה אף בתבשיל המבושל כל צרכו הוא הדין בהטמנה, ולשיטת חנניה דשהייה אסורה רק עד שהתבשיל מבושל כמאכל בן דורסאי הוא הדין שאין לאסור הטמנה לאתר בישול כשיעור זה. על פי הסבר זה שיטת רש"י היא כשיטת רבנו שמואל המובאת בתוס':

פירש הר"ר יוסף בשם רבנו שמואל דמיירי בבשיל ולא בשיל, אבל קדירה חייתא ובשיל שדינן בפרק קמא. (מו ע"ב, ד"ה במה)

לפי זה יש לתרץ את קושיה 2 הנ"ל בכך שכירה גרופה וקטומה אינה מוסיפה הבל, ולמעשה אף רש"י כתב כן להדיא (כ ע"א, ד"ה קטום). בעל המאור, המאירי ועוד, הוסיפו לבאר שאף שעינינו הרואות שלאחר הקטימה הכירה עדיין

מוסיפה הבל, כיוון שהגחלים עוממות והחום פוחת והולך הדבר אינו דומה להטמנה האסורה בדבר המוסיף הבל שם החום מתעצם והולך. והוסיף בעל המאור שרצה רש"י לפרש את משנתו מטעם הטמנה מפאת מיקום המשנה בין משניות הטמנה דפרק ב לבין משניות הטמנה דפרק ד.

אולם, הב"ח מתרץ את דברי רש"י בצורה שונה:

ולפי עניות דעתי שאף רש"י מודה דלא אמרו מוסיף הבל אלא בהטמנה, ולא בא רש"י אלא לפרש מפני מה אסרו להשהות בגפת ועצים טפי מקש וגבבא – הא לא קעביד מעשה בשבת? וקאמר, דכיוון דגפת ועצים מוסיף הבל תמיד כשיחתה, הלכך באינו גרוף חיישינן שמא יחתה. (רינג, ד"ה ובהטמנה)

לפי פירוש זה אף רש"י מסכים שעל ידי גריפה וקטימה עדיין מוסיפה הכירה הבל, אלא שהאיסור בשהייה לא נובע מתוספת ההבל לקדירה אלא מחשש חיתוי. תוספת הבל גורמת לחשש חיתוי אלא אם כן יש הכירא כגון גריפה וקטימה, דאז לא חיישינן יותר. על פי הסבר הב"ח שהייה והטמנה הם שני עניינים שונים לחלוטין אף לרש"י.

חשש חיתוי בשהייה

יתכן שניתן לפרש את שיטת רש"י בצורה נוספת, דהיינו ששהייה שייכא בהטמנה אך אינה הטמנה ממש. לפי הסבר זה לרש"י יש שני דינים בשהייה:

- א. איסור שהייה עד שהתבשיל מבושל כמאכל בן דורסאי מחשש חיתוי בגחלים. אף חנניה אינו חולק על איסור זה.
- ב. איסור שהייה משעה שהתבשיל מבושל כמאכל בן דורסאי מחמת תוספת ההבל¹. על איסור זה חלוק חנניה כיוון שלשיטתו שהייה אינה אסורה מחמת תוספת הבל, וחשש חיתוי אינו קיים בתבשיל המבושל כמאכל בן דורסאי.

נרחיב ונבסס את דברינו לאור דברי רש"י ביחס להבדל בין 'תוכה' ל'על גבה':

דכי משהי לתוכה דשאינה גרופה מטמין ממש ברמץ. (לז ע"א, ד"ה היינו)

כפי שראינו בפרקים הקודמים אף חנניה מודה שאסור לשהות קדירה 'בתוכה', ומדברי רש"י עולה שהסיבה לחילוק נובעת מכך שלדעת חנניה יש הבדל בין הטמנה רגילה המותרת לבין "הטמנה ממש" שאסורה. לאור דברים אלו עולה שלדעת רש"י ישנן שלוש דרגות בהטמנה:

1 ולא מחשש חיתוי, שמרגע שהגיע לבישול כמאכל בן דורסאי אין לחוש לחיתוי.

1. הטמנה גמורה שבה הקדירה מכוסה מכל עבריה, כפשטות המונח 'הטמנה'.
2. נגיעת שוליים בגחלים (או בכל דבר המוסיף הבל, כפי שיתבאר להלן).
3. שהייה על גבי כירה בלא נגיעת גחלים. כאמור, החידוש בדברי רש"י הוא שאף מצב זה שייך למערכת דיני הטמנה.

את החלוקה בין ההטמנה הגמורה לבין ההטמנה של נגיעת השוליים ניתן לדייק מתוך דברי רש"י בהמשך הסוגיה הנ"ל:

ואפילו לשהות בעי גרופה, כיוון דגרופה מבעוד יום הוא נותנו לתוכה – מה לי תוכו מה לי על גבה? ! (לו ע"א, ד"ה אלא)

עולה שלדעת רש"י מותר לשהות קדירה על כירה גרופה או קטומה בין בתוכה ובין על גבה. אולם, כיוון שלרש"י אף נגיעה בגחלים הוי הטמנה היה לו לאסור הנחת קדירה בתוך כירה קטומה, שהרי היא נוגעת בגחלים הקטומות ולדעת רש"י גחלים קטומות הם גחלים שפיזרו עליהם אפר מלמעלה (עיי' רש"י לו ע"ב, ד"ה או; כ ע"א, ד"ה קטום), דהיינו הרמץ שנאסר בהטמנה (לד ע"ב, ד"ה ברמץ)? אשר על כן נראה שאף רש"י סבור שנגיעת שולי הקדירה ברמץ אינה אסורה בתור הטמנה גמורה אלא רק מצד הרחבת הדין היסודי של הטמנה, דהיינו כשהקדירה מכוסה מכל עבריה. לכן סבור רש"י שאף שהטמנה גמורה (גדר א' לעיל) נאסרה בכירה קטומה, דהיינו ברמץ, לא החמירו בכך בהטמנה של נגיעת השוליים (גדר ב' לעיל).

חיזוק להסבר זה ניתן למצוא בדברי הגר"ז בשו"ע הרב (קונטרס אחרון רנו, אות ב), לדבריו טעם האוסרים גם מצב של נגיעת שולי הקדרה בגחלים משום הטמנה הוא גזירה שמא יבוא אדם להטמין בגחלים ממש. אם כן, חזינן שאף לשיטתו נגיעת שולי הקדירה בגחלים אינה נחשבת כהטמנה גמורה².

בדומה לדברינו בשיטת רש"י נראה שאפשר להציע גם בשיטת הרמב"ן בדבריו ביחס לאיסור להניח קופה שטמן בה על גבי גפת של זיתים, וז"ל:

בשאיין לה (לקופה) שוליים... והקדרה עצמה נוגעת בהן (בגפת), והלכך הבלא שמצד אחד כהטמנה היא... דכולה קדרה טמונה היא וצדה אחד טמון בדבר המוסיף והיא מעלה הבל לכולה בתוך הקופה... ואפשר שאפילו יש שוליים לה, כיוון שהן נוגעים בגפת עצמו נקראת הטמנה...

2 אמנם, בשיטת רש"י עצמו נראה שאיסור ההטמנה של נגיעת שולי הקדירה בגחלים אינו משום גזירה שהרי הגדיר זאת כ"מטמין ממש ברמץ". וכן עולה משיטות הגאונים שהם מקור דברי רש"י, שנראה מדבריהם שנגיעת גחלים היא הטמנה ממש. נחזור ונדייק שאף על פי כן, כפי שהוכחנו מרש"י, אין מדובר בהטמנה הבסיסית אלא בגדר פחות חמור של ההטמנה היסודית.

וצד אחד אסור ובלבד במיני דמסקי הבלא, אבל שיהוי הוא על גבי כסא של ברזל כמו שפר"ח ואינה נוגעת כלל בגחלים. (מז ע"ב, ד"ה הא)

מדבריו בפירושו הראשון נראה שהטמנה היא דווקא כשהקדרה מכוסה, ולכן פירש שהסוגיה מדברת על הטמנת הקדירה מכל עבריה ומחדשת שסגי בדבר המוסיף הבל מצד אחד של הקדירה כדי להחשיב את כולה כטמונה בדבר המוסיף הבל. ניתן לדייק מכך שנגיעת הקדירה בגחלים ללא כיסויה מכל הצדדים אינה הטמנה גמורה³.

לעומת הדברים שהצענו בשיטת רש"י ודעימיה, הרשב"א כותב במפורש שנגיעת שולי הקדירה בגחלים הוי הטמנה גמורה ואף מדייק זו מלשון הגמרא:

'כיצד עושה? נוטל את הכיסוי והן נופלות' – אלמא כיסוי הקדרה היה מגולה. ואף על פי כן לא התירו אלא בדבר שאינו מוסיף, אבל בדבר המוסיף אסור. ואם תאמר דווקא כשכולה טמונה חוץ מפיה, אם כן נתת דבריך לשיעורין. (מט ע"א, ד"ה כיצד)

כיוון שהרשב"א דייק את שיטת הגאונים מסוגית הגמרא ברור שלשיטתו הטמנה גמורה היא. אלא שקביעתו "נתת דבריך לשיעורין" מרחיקת לכת, שהרי בנגיעת שוליים קשה לראות "הטמנה במקצת" ואין כאן לכאורה אלא "הנחה על..." ולא "הטמנה ב...". ואכן, בר"ן בסוגיין דחה את עיקר ראייתו של הרשב"א:

דמתניתין איכא לאוקמה כגון שהקדרה מכוסה כולה היא וכיסויה אלא שיש על הכיסוי בית יד... ואותו בית יד אינו מכוסה.

מכל מקום, מן הרשב"א ברור שאף נגיעת שוליים נחשבת הטמנה גמורה וממילא אין קטימה מועילה לה, בניגוד לרש"י שסובר שאינה הטמנה גמורה ולכן אף שנגיעת שוליים אסורה אם קטם הגחלים מותר להניחה עליהם.

הבטים שונים בשיטת רש"י

אם נסכם, לשיטת רש"י אף שהייה, דהיינו הנחת קדרה על גבי כירה כשאינה נוגעת בגחלים, היא חלק ממערכת דיני הטמנה אלא שדין זה נתון במחלוקת חכמים וחנניה. חנניה סבור שגדר זה לא קיים כלל ולכן אין איסור שהייה לאחר בישול כמאכל בן דורסאי ורק שהייה על גחלים נאסרה בתור הטמנה ממש,

3 אמנם, לפי ההסבר השני שמביא הרמב"ן שם אף נגיעת הקדירה בדבר המוסיף הבל נחשבת כהטמנה, וכשיטת ר' חננאל. וכיוון דאתינן להכי, יש לומר שאף פירושו השני אינו מזהה לגמרי נגיעת שוליים עם הטמנה.

ואילו חכמים סבורים שיש לאסור שהייה כהרחבת איסור ההטמנה אף שאינו "מטמין ממש ברמץ" על גבי הגחלים.

לאור הסבר זה ננסה לתרץ מספר קושיות שהעלו הראשונים על סוגיות שהייה:

- א. מתוך סוגיית הגמרא (לה ע"ב) מתברר שאין לשהות קדירה בתנור אף אם הוא גרוף וקטום. רוב הראשונים נדחקו בהסבר טעם האיסור, שהרי לשיטתם איסור שהייה נובע מחשש חיתוי בגחלים ובתנור גרוף לא שייך לכאורה חשש זה⁴. אמנם, לפי פירושינו ברש"י שעיך האיסור הוא מצד לתא דהטמנה והוספת הבל, כיוון שאף הבלו של תנור גרוף וקטום רב הוא עדיין נחשב כדבר המוסיף הבל ואין להתיר בו שהייה.
- ב. כתב רש"י לעניין היקף איסור הטמנה כך:

משחשכה – שבא לבשל הקדרה שלא בשלה כל צרכה, וגזרו אף בבישלה כל צרכה עד שיגרוף או שיקטום. והכי מסקינן בפרק 'כירה' דאמר... 'קטמה והובערה משהין עליה חמין שהוחמו מבעוד יום כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו'... וכן אמר ר' יוחנן. (לד ע"ב, ד"ה גזירה)

ויש לתמוה על דבריו, שהרי הוא עצמו פסק במפורש כחנניה שמתיר לשהות תבשיל המבושל כמאכל בן דורסאי אף בכירה שאינה גרופה וקטומה, ואם לומדים על היקף איסור הטמנה מדיני שהייה היה לו לפרש אליבא דחנניה כמותו הוא פוסק?

אפשרות אחת לשוב הסתירה היא שרש"י מפרש את הגמרא על פי הצד הפשוט יותר בסוגיה ד"לשהות תנן", וממילא האיסור בשהייה הוא גם לאחר בישול כמאכל בן דורסאי וכחכמים. רק כשבא להכריע להלכה פסק על פי מה שנהגו במקומו, וכלשונו: "ואנן דמשהינן... אדחנניה סמכינן".

אמנם, על פי שיטתנו לעיל יש לתרץ בצורה שונה. נראה שרש"י פסק כחנניה דווקא בשהייה אבל בהטמנה אף חנניה מודה שיש לאסור לאחר בישול כמאכל בן דורסאי. כיוון שהאיסור בשהייה הוא מטעם לתא

4 הרמב"ם (ג, ה) נדחק לפרש שיש חשש חיתוי בניצוצות הנשארים לאחר הגריפה, ומעין זה פירש בחידושי הריטב"א (לח ע"ב, ד"ה אי) כשכתב שמדובר במצב בו גרפו את התנור רק מהגחלים הלוחשות. לעומתם, בעל המאור והר"ן (ריש פרק 'כירה' בדפי האילפס) פירשו שהגריפה עליה מדובר לא הייתה החוצה אלא הצידה ונדחקו בפירוש הירושלמי שהגורף צריך לטאטא בידו. פירוש שלישי עולה בדברי הרמב"ן (לו ע"ב, ד"ה עד) והרשב"א (שם, ד"ה ומכל), שפירשו שמתוך שחמו של התנור רב עלולים אנשים שיראו שמתר לשהות בתנור להתיר אף שהייה בכירה שאינה גרופה וקטומה. שיטתם דחוקה שהרי זו גזירה לגזירה, ואכמ"ל.

דהטמנה, אם כן בהטמנה האיסור לכולי עלמא (אף לחנניה) הוא כמו בשהייה לחכמים. לכן מובן מדוע לומד רש"י על איסור הטמנה משיטת חכמים בשהייה⁵.

ג. נחלקו ראשונים אם דינה של כירה שקטמה והובערה כקטומה לגמרי או כמצב ביניים שמותר לשהות בה רק תבשיל שאינו מבושל כל צרכו (תוס', רמב"ן ורשב"א, לו ע"ב, ד"ה שמע). הניחא אם החשש בשהייה היה רק משום חיתוי, אזי כיוון שהאדם גילה דעתו באמצעות הקטימה שאינו מעוניין בחום הקדירה הוא לא יבואו לחתות בגחלים; אבל לשיטתנו ברש"י אי אפשר לומר כן. לפי פירושינו ברש"י לא יתכן שמדובר במצב ביניים, משמעה שהכירה הובערה מחדש היא מוסיפה הבל ויש לראותה ככירה שאינה גרופה לגמרי.

ואכן, מדיוק בדברי רש"י עולה שכירה שהובערה הדרא למילתא קמייאת וכלא נקטמה כלל, ואף על פי כן כתב שיש להתיר שהייה על כירה כזו אם התבשיל נתבשל כל צרכו. לדבריו אף שהתבשיל מצטמק ויפה לו השהייה מותרת כיוון שהקטימה הראשונים גילתה שדעת האדם אינה נוחה בציוק התבשיל, וממילא הוא נחשב לגביו כמצטמק ורע לו ומותר להשהותו.

לאחר שביארנו כמה פרטי דינים בשיטת רש"י ננסה להסביר מדוע ראה רש"י את השהייה כהרחבת הטמנה, ולשם כך יש להעמיק בהשתלשלות הדינים הנוגעים לשמירת חום מאכלים בשבת.

נראה שהדין הקדום ביותר במערכת ההלכות הנוגעות לשמירת חום התבשילים לצורך השבת הוא איסור הטמנה. ישנן מספר ראיות לדבר זה, אך בראש ובראשונה יש לשים לב לכך שהמשניות אינן מזכירות את עצם איסור הטמנה אלא מתייחסות אליו כדבר נתון. פרק ד במסכת שבת פותח בשאלה "במה טומנין ובמה אין טומנין?", ובוקע ועולה שעצם האיסור ידוע ומפורסם. רק בגמרא (לד ע"א) אנו מוצאים שרבי נזקק לפרש את יסוד הגזירה הקדומה, וגם בפרשנות דבריו מצינו חילוקי גרסאות ופירושים בין הראשונים שמתירים את הרושם שמדובר בניסיונות לשחזר טעמים של גזירה קדומה. על כך יש להוסיף

5 ואף על פי כן אפשר לומר שאין כאן לימוד אלא בדרך קל וחומר, דהטמנה אסורה לפחות כשהיה. ושם יש לומר שהטמנה אסורה אף יותר משהיה, כגון במצטמק ורע לו דבשהיה שרינן לכולי עלמא דבזה אין שום חשש אך בהטמנה דאסרו גזירה משום מקרה אחר, כמבואר בסוגייה לעיל לד ע"ב, יש מקום לאסור. וזה היה מסתבר טפי, שהרי מסוגיית הגמרא משמע שהטמנה אסורה לגמרי. ומכל מקום אינו מוכרח כן בשיטת רש"י, ואדרבה מדסתם דבריו מסתבר שסובר שדין הטמנה אליבא דכולי עלמא שווה לשהייה לחכמים. וצ"ע.

שבירושלמי (ד, א) מצאנו טעמים אחרים לגזירה: ביטול בית המדרש, חשד, תוספת רתיחה ועוד.

אם כן מהו היסוד הבסיסי של גזירת הטמנה? נראה שהאיסור ביסודו קשור במגמת חז"ל להגביל את השימוש של הציבור באמצעים לשמירת חום המאכלים בשבת מחשש שמתוך להיטות יתרה יתגלגל הדבר לידי איסור. בזמנם, הדרך הראשית לשמירת חום מאכלים הייתה הטמנה, ואף מצינו עדויות לכך מן המשניות:

ספק חשכה... ומערבין וטומנין את החמין. (לד ע"א)

גם הפירוט הרחב במשניות על אופני ההטמנה מעיד על כך שהייתה זו דרך רווחת. מתוך כך ראו חז"ל צורך להחמיר באיסור זה יותר מן המקובל בדרך כלל, ואף בגזירה לגזירה. ממילא, ייתכן שזהו הטעם לגישת הש"ס, הגאונים ומקצת הראשונים, למנוע מכשולים באמצעות הרחבת איסור הטמנה וביסוסו. לדברינו, איסורי שהייה והחזרה נגזרו מאוחר יותר, ובגלל שיעילותם בשמירת חום התבשיל נמוכה יותר, דהרי "שליט בהו אורא" כדברי הראשונים, גזרו עליהם בצורה מצומצמת יותר.

לפי תיאור זה מובן מדוע לדעת רש"י שהייה היא רק הרחבת איסור הטמנה, ועל אף ששאר הראשונים ראו בו איסור נפרד עדיין התיאור שתיארנו במקומו עומד⁶. ומעתה נעבור לבאר את גדר איסור השהייה עד בישול כמאכל בן דורסאי המוסכם על חכמים ועל חנניה כאחד.

כאמור, לשיטת רוב הראשונים גזירת שהייה כולה, גם לאחר בישול כמאכל בן דורסאי, נובעת מחשש חיתוי בגחלים. לשיטתם, מחלוקת חנניה וחכמים היא בשאלה האם יש לחשוש לחיתוי גם לאחר בישול כמאכל בן דורסאי. לעומת זאת, לפי פירושו ברש"י, גם חכמים מודים שאין חשש חיתוי כפשוטו לאחר בישול כמאכל בן דורסאי. המחלוקת בשהייה לאחר בישול כמאכל בן דורסאי היא האם לאסור אותה מצד לתא דהטמנה. אם כן, לשיטתו יש להסביר מה החילוק בין תבשיל המצטמק ויפה לו לתבשיל המצטמק ורע לו?

נראה לומר שעיקר גזירת חכמים משום לתא דהטמנה היא לאסור שימוש באש בשבת, וכל חימום על דבר המוסיף הבל נחשב כשימוש באש. אולם, כיוון שלתבשיל המצטמק ורע לו האש אינה מועילה לא גזרו בו. לפיכך, מחלוקת

6 נרמז כאן למקומות נוספים שבהם הורחב איסור הטמנה מן ההגדרה הבסיסית אף אצל ראשונים אחרים. כיוון שכולם נידונו במקומותיהם, נסתפק רק באיזכורם: הרחבת הטמנה להטמנה במקצת; קופה שטמן בה אסור להניחה על גפת של זיתים; הולדת חום בכוזא דמיא אפומא דקומקומא (שיטת הרמב"ם בעיקר).

האמוראים האם מותר לשהות תבשיל המצטמק ויפה לו המבושל כל צרכו יכולה להתפרש בשתי צורות:

א. אף השהייה של תבשיל המצטמק ויפה לו לא נחשבת כשימוש באש כיוון שהתבשיל מבושל כל צרכו ורק לגבי השהייה של תבשיל כזה המבושל כמאכל בן דרוסאי נחלקו. ודוחק קצת, כיוון שבכל זאת האש עדיין תורמת לתבשיל.

ב. מכיוון שהתבשיל מצטמק ויפה לו ההשהייה שלו עדיין נחשבת כשימוש באש, אלא שהמתירים סבורים שיש להתיר זאת כיוון שאין חשש חיתוי כלל. גם דרך זו לכאורה בעייתית, שהרי לשיטת רש"י לאחר בישול כמאכל בן דרוסאי ממילא אין חשש חיתוי.

אשר על כן נראה שישנם שני גדרים. לאחר בישול כמאכל בן דרוסאי יש צורך בחיתוי אך לא חוששים לו, מן הטעמים שכתבנו לעיל בשיטת בעל המאור. למרות זאת, לחכמים עדיין יש איסור משום לתא דהטמנה, וכמו שהוסבר לעיל לעניין הטמנה. בתבשיל שנתבשל כל צרכו אין צורך בחיתוי כלל, ולכן סוברים המתירים שאין שום מקום לגזור בו. האוסרים סוברים שכל שימוש באש נאסר משום לתא דהטמנה, שכך הוא גדר הגזירה לדעתם, ולכן הותרה השהייה רק בתבשיל מבושל כל צרכו המצטמק ורע לו, שאין בו שימוש באש כלל.

קבענו עד כה שלשיטת רש"י איסור השהייה עד בישול כמאכל בן דרוסאי נובע מחשש חיתוי. ואכן, כך יוצא מדברי רש"י שהתירו השהייה של הפסח לכהנים כיוון שהם רזיזים ו"מדכרי אהדדי" ולכן לא יבואו לחתות בגחלים (יש ע"כ, ד"ה משלשין; כ ע"א, ד"ה איברים). אך צריך עיון בדבריו, שכתב שם וז"ל:

מפזרים אפר מלמעלה כדי להפיג חומו שלא יוסיף הבל בשבת, וזה תבשיל שהוא כמאכל בן דרוסאי לא חיישינן אם מתבשל והולך בשבת. (כ ע"א, ד"ה קטום)

מדוע כתב "לא חיישינן אם מתבשל והולך", דלכאורה כיוון שהשהה את הקדירה מערב שבת ברור שאין זה משנה אם התבשיל מתבשל בשבת? ויותר היה צריך להשמיענו שכיוון שהתבשיל מבושל כמאכל בן דרוסאי אין בו חשש חיתוי?!

על כן נראה שרש"י סבר שאף שטעם גזירת השהייה הוא מחשש חיתוי, גדר הגזירה הוא שמי שמהה תבשיל שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה נחשב כמבשל בשבת⁷. דהיינו, סיבת האיסור היא מחשש

7 אף החידושים המיוחסים לר"ן כתב שטעם גזירת השהייה מערב שבת של תבשיל שאינו מבושל על גבי כירה גרופה הוא מטעם 'מיחזי כמבשל'. אמנם, לשיטתו נדמה שמדובר ביסוד נפרד מגזירת השהייה, שכיוון שכל בישול הוא תהליך ואסרו עליו בשבת לכן אף נתינה של תבשיל מערב שבת שיתבשל בשבת

חיתוי אבל גדר האיסור הוא משום מבשל בשבת⁸. ואמנם מצינו שרש"י כותב במפורש שגזירת שהייה היא מטעם 'מיחזי כמבשל' (לו ע"ב), אלא ששם הדברים אמורים בשיטת בית שמאי ובכירה גרופה כחלופה לטעם של חשש חיתוי. לשיטתנו רש"י סבור שאף בשיטת בית הלל גדר גזירת שהייה הוא מדין בישול ובנוי על יסוד חשש חיתוי⁹.

נאסר מטעם בישול. ועיין באור שמח שביאר שלשיטת הירושלמי כל שהייה נאסרה מצד 'מיחזי כמבשל' והוא חולק על האיסור מצד חשש חיתוי. כאמור, לשיטת רש"י קיים היסוד של 'מיחזי כמבשל' אך אין מדובר ביסוד נפרד אלא בגדר גזירת שהייה היסודית.

8 לפי הסבר זה מובן מדוע ציטטה הגמרא בסוגיה את דברי ר' יוחנן בעניין בישולי עכו"ם שאינם קשורים ישירות לענייננו, שכיוון שגדר איסור שהייה הוא מטעם בישול ההשוואה מתקבלת על הדעת.

9 אמנם, בניגוד להסברנו בסוגיה זו (כ ע"א), מלשונות של רש"י בסוגיה בדף יח ע"ב נראה לכאורה שהסיבה היחידה לאסור שהייה היא מצד חשש חיתוי, וז"ל: "דהנחת קדירה לא אסירא אלא משום חתייה". לכן נראה שלפי דבריו בסוגיה בדף יח גזירת שהייה נובעת רק מחשש חיתוי ואילו לפי דבריו בסוגיה בדף כ גזירה זו נאסרה מגדר בישול בשבת, כאמור. ואפשר שמסיבה זו היתר קדירה חייאת עולה רק בסוגיה בדף יח, שמצד 'מיחזי כמבשל' עדיין יש לאסור את להשהות קדירה כזו כיוון שהתבשיל עדיין אינו מבושל. ואף על פי כן לא אסרה הסוגיה שהייה של פסת על ידי בני חבורה שאינם בני גזירה כלל, בניגוד לקדירה חייאת שעקרונית שייכת בגזירה אלא שאין בה חשש חיתוי, ועדיין צ"ע.